

**GIẢI PHÁP GIẢM THIỂU RỦI RO TRONG SẢN XUẤT NÔNG NGHIỆP
HÀNG HÓA DO ẢNH HƯỞNG CỦA DỊCH COVID-19
TẠI TỈNH HẢI DƯƠNG**

PGS.TS. Nguyễn Thị Tâm¹, TS. Ngô Văn Hải²

¹*Trung tâm tư vấn phát triển nông nghiệp nông thôn - LHHKHKTVN*

²*Khoa Kinh tế & QTKD - ĐH Thành Đông*

TÓM TẮT

Từ khi dịch COVID -19 bùng phát thì các chuỗi cung ứng trong các ngành sản xuất bị cắt đoạn, việc giao thương trao đổi vật tư, hàng hóa và tiêu thụ sản phẩm bị gián đoạn, gây tổn thất đến mọi lĩnh vực kinh tế, trong đó có sản xuất nông nghiệp hàng hóa cả nước nói chung và tỉnh Hải Dương nói riêng. Một số giải pháp để hạn chế tác động bất lợi của rủi ro trong tình hình có dịch COVID -19 đối với sản xuất nông nghiệp hàng hóa được đưa ra, đó là (1) Đa dạng hóa ngành hàng sản xuất và chủng loại nông sản hàng hóa; (2) Cơ giới hóa và áp dụng công nghệ cao trong SXNN (Công nghệ 4.0); (3) Đồng bộ các khâu trong sản xuất, bảo quản, chế biến, tiêu thụ; (4) Xây dựng các chuỗi cung ứng sản xuất của ngành hàng nông sản; (5) Tham gia chuỗi giá trị ngành hàng nông sản; (6) Tham gia Quỹ bảo hiểm sản xuất nông nghiệp

Từ khóa: Rủi ro sản xuất nông nghiệp hàng hóa; Dịch covid 19; Hải Dương.

ABSTRACT

Since the COVID-19 pandemic started, the manufacturing industry's supply chains have been broken, the trading of materials and the distribution of products have been corrupted, which has damaged all economy sectors, including commodity agricultural production in the country in general and Hai Duong province in particular. Some solutions to limit the negative impacts of risks in Covid -19 pandemic for commodity agricultural production are proposed such as (1) Diversification of the areas of agricultural productions and their products; (2) Agricultural mechanization and applications of advanced technologies; (3) Synchronization of stages of production, preservation, processing and distribution; (4) Development of supply chains for the agricultural manufacturing industry; (5) Participation in the value chain of the agricultural manufacturing industry; (6) Participation in the insurance fund for the agricultural manufacturing industry.

Keywords: Risks in the agricultural manufacturing industry, Covid-19 pandemic, HaiDuong

I. ĐẠI DỊCH COVID-19 BÙNG PHÁT VÀ CÁC RỦI RO XẢY RA VỚI SẢN XUẤT NÔNG NGHIỆP HÀNG HÓA

Đại dịch COVID-19 đang diễn ra rộng khắp trên phạm vi toàn thế giới. Giai đoạn đầu khi dịch mới xuất hiện, nguy cơ tính đến chỉ là vấn đề sức khỏe và sinh mệnh con người. Khi dịch COVID lây lan với tốc độ quá nhanh trong cộng đồng từ quốc gia này sang quốc gia khác, bắt buộc các quốc gia phải áp dụng các biện pháp giãn cách xã hội, phong tỏa, cách ly cục bộ từng vùng, từng khu vực, từng phạm vi đơn vị hành chính ở cấp tỉnh, huyện, xã, thôn, hộ gia đình và kể cả giữa các cá nhân. Đến tình huống áp dụng các biện pháp này thì bắt đầu nảy sinh tác động gây bất lợi đến các hoạt động kinh tế - xã hội. Cường độ lây lan càng nhanh và mức độ gây nguy hiểm cho con người càng lớn thì việc phong tỏa, cách ly càng nghiêm ngặt. Việc giao thương trao đổi vật tư, hàng hóa và tiêu thụ sản phẩm bị gián đoạn. Các hoạt động cung cấp hàng hóa tiêu dùng thiết yếu, việc lưu thông qua lại bị hạn chế, cuộc sống bị đảo lộn và phát sinh nhiều khó khăn; Các chuỗi cung ứng trong các ngành sản xuất bị cắt đoạn gây tổn thất đến mọi lĩnh vực kinh tế, trong đó có sản xuất nông nghiệp.

Sản xuất nông nghiệp có một số đặc điểm: (i) Thời gian đầu tư đồng thời với thời gian sản xuất; (ii) Thời điểm thu hoạch sản phẩm hiệu quả nhất đúng vào thời điểm kết thúc thời gian sản xuất; (iii) Các sản phẩm nông nghiệp thường ở dạng tươi sống nên thời gian bảo

quản sau thu hoạch có giới hạn. Do vậy, sản phẩm thu hoạch rồi phải chuyển đi tiêu thụ hoặc chế biến ngay mới đảm bảo chất lượng. Chính vì vậy, khi một chuỗi cung ứng sản xuất nông nghiệp bị gián đoạn sẽ dẫn đến 2 tình trạng: (1) Quá trình sản xuất bị ảnh hưởng do thiếu nguồn cung đầu vào (vật tư phân bón, thuốc bảo vệ thực vật, thức ăn chăn nuôi và thuốc thú y .v.v.) dẫn đến năng suất giảm; (2) Sản phẩm đến thời điểm thu hoạch không vận chuyển đi tiêu thụ, chế biến được sẽ làm giảm chất lượng, thậm chí phải đổ bỏ. Cả 2 tình trạng này đều làm cho sản xuất nông nghiệp bị tổn thất.

Để hạn chế tác động bất lợi của rủi ro trong sản xuất nông nghiệp hàng hóa, thì phải xác định quản trị rủi ro là một phần của chiến lược phát triển nông nghiệp. Chiến lược này gồm những mục tiêu sau: (1) Giảm thiểu; (2) Chia sẻ; (3) Thích ứng và (4) Ứng phó với rủi ro nông nghiệp.

II. SẢN XUẤT NÔNG NGHIỆP HÀNG HÓA CỦA TỈNH HẢI DƯƠNG TỔN THẤT NẶNG NỀ QUA ĐỢT SÓNG DỊCH COVID-19 ĐẦU NĂM 2021

Dịch COVID-19 đã có những tác động tiêu cực, gây ra những ách tắc, gián đoạn các hoạt động kinh tế và đời sống. Do thiếu nguồn cung nguyên liệu đầu vào, sản phẩm khó tiêu thụ, nhiều công ty, xí nghiệp, cơ sở sản xuất, hộ gia đình đã phải ngừng sản xuất, lao động phải nghỉ việc, không có thu nhập. Trong tình hình đó, ngày 24 tháng 9 năm 2020, Thủ tướng Chính phủ Nguyễn Xuân Phúc ra Công điện

1300/CĐ-TTg yêu cầu các Bộ, ngành, địa phương tiếp tục phòng, chống dịch bệnh COVID-19 để thực hiện mục tiêu kép: vừa phòng chống dịch bảo vệ sức khỏe nhân dân một cách hiệu quả, vừa thúc đẩy phát triển kinh tế, xã hội, duy trì vững chắc thành quả phòng, chống dịch, tạo cơ sở thúc đẩy các hoạt động phục hồi, phát triển nền kinh tế [4].

Tại tỉnh Hải Dương, trên cơ sở thành quả của việc qui hoạch các ngành sản xuất trong xây dựng nông thôn mới và triển khai đề án chuyển đổi cơ cấu kinh

tế của địa phương, các thực thể kinh tế trong nông nghiệp nông thôn (HTX, tổ hợp tác, trang trại, gia trại, hộ nông dân) đã tập trung mọi nguồn lực đầu tư phát triển nông nghiệp. Sản xuất nông nghiệp của Hải Dương trong 6 tháng cuối năm 2020 đã đạt những kết quả khả quan. Giá trị sản xuất nông, lâm, thủy sản năm 2020 ước đạt 19.000 tỷ đồng, tăng 7,1% so với năm 2019. Các vùng sản xuất rau quả hàng hóa chuyên canh cho hiệu quả cao tiếp tục được duy trì và mở rộng diện tích.

Bảng 1: Kết quả phát triển sản xuất nông nghiệp hàng hóa của tỉnh Hải Dương năm 2020

TT	Chỉ tiêu		ĐV tính	Số lượng	Ghi chú
1	Diện tích rau màu các loại		Ha	41.100	
2	Diện tích cây ăn quả các loại		Ha	21.300	
3	Diện tích nuôi thâm canh thủy sản		Ha	11.800	
	Trong đó: diện tích nuôi CN cao		Ha	2.000	Công nghệ cao, thâm canh
4	Số trang trại, gia trại chăn nuôi		Tr/tr; G/tr	802	
	Trong đó	Số đạt tiêu chí NNS (*)	Cơ sở	641	(*) NNS: Nông nghiệp sạch
		Số đạt tiêu chuẩn VietGAP	Cơ sở	95	

(Nguồn: Báo điện tử Chinhphu.vn/Hoat-dong-dia-phuong/Hai-Duong-xay-dung-vung-san-xuat-nong-nghiep-phuc-vu-che-bien-xuat-khau/420754.vgp)

Đến quý IV năm 2020, phần lớn các sản phẩm rau quả và sản phẩm chăn nuôi gia súc gia cầm và thủy sản hàng hóa của tỉnh Hải Dương đã có kế hoạch thu hoạch để cung cấp cho thị trường các địa phương miền Bắc vào đúng dịp Tết Nguyên Đán 2021 (Tháng 2 năm 2021).

Từ 28/01 đến 25/3/2021, đợt dịch COVID-19 bùng phát bắt đầu ở Thành phố Chí Linh - tỉnh Hải Dương. Ổ dịch

lan rất nhanh trong tỉnh và Hải Dương trở thành một trung tâm ổ dịch COVID-19. Tỉnh Hải Dương đã ngay lập tức phải áp dụng các biện pháp: Giảm cách xã hội (Theo Chỉ Thị 15); Phong tỏa (Theo Chỉ thị 16) và cách ly tập trung các bệnh nhân COVID -19. Biện pháp phong tỏa đã tạo ra những vướng mắc, khó khăn trong việc lưu thông hàng hóa, tiêu thụ nông sản (đặc biệt với những vùng có sản lượng lớn,

đã và đang vào vụ thu hoạch) ở nhiều địa phương trong tỉnh Hải Dương. Đồng thời việc thu mua, vận chuyển và tiêu thụ nông sản còn bị ách tắc khi các thương lái không thể tiếp cận và vận chuyển nông sản do quy định phòng chống dịch tại nhiều địa phương giáp với Hải Dương như TP Hải Phòng, Quảng Ninh, Hưng Yên và Bắc Ninh. Trong tháng 2 năm 2021, thời điểm trước, trong và sau Tết Nguyên Đán Tân Sửu, hầu hết các chốt, trạm kiểm soát dịch bệnh COVID-19 tại cửa ngõ ra vào các tỉnh, thành phố lân cận xung quanh tỉnh Hải Dương đều có các trạm kiểm soát áp dụng các quy định khá chặt chẽ về xét nghiệm an toàn dịch, đã hạn chế xe hàng hoá ra vào Hải Dương. Nhiều xe phải nằm chờ quá lâu đã buộc phải “quay đầu”. Tại các vùng đã và đang đúng thời hạn phải thu hoạch nông sản hàng hoá nhưng bị ách tắc khâu vận chuyển nên nông sản bị hư hỏng, phải vứt bỏ. Vật nuôi, con giống bắt buộc phải nuôi giữ vì quá hạn xuất chuồng đã làm tăng chi phí sản xuất, giảm lợi nhuận của hộ chăn nuôi. Một số trang trại đã dần hết thức ăn dự trữ, nhưng không thể tiếp tục mua được thức ăn từ nguồn cung ứng ở ngoài tỉnh đến để tiếp tục nuôi duy trì đàn gia súc, gia cầm giống và thương phẩm. Các kho lạnh, bãi chứa và nhà máy chế biến

nông sản lâm vào tình trạng thiếu nguyên vật liệu, vật tư để hoạt động dẫn đến người lao động đã phải nghỉ việc không có lương, đời sống ngày càng khó khăn hơn. Đặc biệt, việc xuất khẩu hàng nông sản đến kỳ hạn phải giao hàng theo hợp đồng nhưng không thu gom chế biến đồng thời cũng không vận chuyển ra cảng được, gây thiệt hại rất lớn, tác động lâu dài đến sản xuất, kinh doanh và đời sống dân sinh. Những vướng mắc trên do trước đó thiếu quy định cơ chế hay hợp đồng chung trong vận chuyển, lưu thông hàng hóa, khiến các doanh nghiệp rất khó phối hợp với nhau để xử lý theo yêu cầu của các địa phương mà nông sản hàng hoá của tỉnh Hải Dương sẽ đi qua. Cụ thể tại TP Hải Phòng trong giai đoạn phong tỏa quy định tất cả các lái xe khi qua trạm kiểm dịch ra vào tỉnh phải có giấy xét nghiệm COVID-19. Trong khi trên địa bàn tỉnh Hải Dương có 4 đơn vị được Bộ Y tế cấp phép chứng nhận PCR COVID-19, nhưng Thành phố Hải Phòng chỉ tiếp nhận kết quả xét nghiệm từ CDC Hải Dương. Trong khi CDC Hải Dương và các điểm xét nghiệm đang quá tải không đáp ứng được yêu cầu xét nghiệm của các doanh nghiệp và lái xe vận tải nông sản hàng hóa.

Bảng 2. Ảnh hưởng và tổn thất trong thu hoạch và tiêu thụ nông sản hàng hóa của tỉnh Hải Dương do đợt dịch COVID - 19 đầu năm 2021

TT	Chỉ tiêu	ĐV tính	Số lượng	Ghi chú
1	Diện tích rau đến thời điểm thu hoạch nhưng không thể đưa đi tiêu thụ	Hành củ	Ha	3205
2		Cà rốt	Ha	621
3		Su hào, bắp cải, súp lơ	Ha	261
4	Tổng lượng rau củ quả tồn lại không tiêu thụ được của toàn tỉnh đến 19/2/2021	Tấn	90.760	(Ước tính)

(Nguồn: Báo cáo của Sở Công Thương và Sở NN&PTNT tỉnh Hải Dương)

Bên cạnh đó, vì chưa có quy trình hướng dẫn bảo đảm an toàn phòng chống COVID-19 trong sản xuất, thu hoạch, bao gói, vận chuyển nông, lâm thủy sản tươi sống từ vùng dịch ra ngoài nên cả bên mua và bên bán đều

gặp khó khăn và không thể hoạt động kinh doanh nông sản. Do vậy, hoạt động sản xuất, tiêu thụ nông sản của tỉnh Hải Dương bị ảnh hưởng và tổn thất rất nặng nề.

Bảng 3. Một số báo cáo điển hình về tồn đọng nông sản hàng hóa tại một số địa phương trong tỉnh Hải Dương trong quý I năm 2021

Số TT	Chỉ tiêu	ĐV tính	Số lượng	Ghi chú
A/	Vùng rau củ xuất khẩu tập trung tại Cẩm Giàng, Nam Sách, Chí Linh và TP.Hải Dương			
1	Diện tích cà rốt đến kỳ thu hoạch theo KH xuất khẩu	Ha	500,	Tồn đọng
	Sản lượng cà rốt dự tính thu hoạch xuất khẩu	Tấn	30.000	
2	Diện tích su hào, bắp cải, súp lơ thu hoạch xuất khẩu	Ha	200,	Tồn đọng
	Sản lượng su hào, bắp cải, súp lơ dự kiến xuất khẩu	Tấn	7.000,	
B/	Vùng rau của xã Đức Chính, H. Cẩm Giàng, T. Hải Dương (**)			
1	Diện tích vùng rau toàn xã (là đất thuê của xã khác)	Xã	1.100	(**) BC ngày 20/2/2021 của UBND xã Đức Chính (Ước tính)
2	Sản lượng rau, củ các loại ước tính	Tấn	66.000	
3	Diện tích rau thu hoạch đến ngày 20/2/2021	Ha	300,	
4	Diện tích rau chưa thu hoạch vì không tiêu thụ được	Ha	800,	
5	Giá trị thiệt hại do không tiêu thụ được sản phẩm	Tỷ đ	250,	

(Nguồn: <https://laodong.vn/thi-truong/nong-dan-hai-duong-thiet-hai-hang-tram-ti-dong-vi-nong-san-un-tac-882160.ldo>)

Theo kế hoạch, khoảng 90% số cà rốt và 30% số rau bắp cải, su hào, su lơ, rau ăn lá của tỉnh được xuất khẩu, số còn lại dự kiến sẽ tiêu thụ nội địa trong dịp Tết. Nhiều xe đến nhận hàng nhưng phải nằm chờ rất lâu, cuối cùng vẫn không nhận được hàng hóa buộc phải quay đầu về không.

Theo báo cáo ngày 20.2.2021 của UBND xã Đức Chính (H. Cẩm Giàng, T. Hải Dương), đến thời điểm ngày

20.2, ở địa phương đang thực hiện cách ly do dịch COVID-19 nên việc thu gom vận chuyển nông sản trong đó có cà rốt từ ruộng về tập trung sơ chế, đóng gói và xe container vào địa phương để nhập hàng vận chuyển đưa đi tiêu thụ đều ách tắc khó khăn. Trong khi đó, toàn bộ diện tích cà rốt còn lại, do không được tiếp tục thu hoạch sẽ hỏng ngay trên ruộng, gây thiệt hại rất lớn cho nông dân.

III. NHỮNG NHẬN XÉT RÚT RA VÀ ĐỀ XUẤT CÁC GIẢI PHÁP CẦN ÁP DỤNG ĐỂ HẠN CHẾ RỦI RO TRONG TƯƠNG LAI

1. Những nhận xét rút ra từ diễn biến rủi ro trong sản xuất nông nghiệp bởi dịch COVID – 19 gây ra ở Hải Dương

Trong những năm gần, tỉnh Hải Dương là một điểm sáng về chuyển đổi cơ cấu sản xuất nông nghiệp theo hướng hàng hóa. Từ sản xuất tiểu nông manh mún, đề án nông thôn mới đã qui hoạch được các vùng sản xuất tập trung cho từng loại cây trồng, vật nuôi. Trước đây, khối lượng hàng hóa nông sản không nhiều mà chủ yếu thu gom từ hàng nghìn các nông hộ nhỏ lẻ, đến nay có hàng nghìn các trang trại, gia trại tổ chức sản xuất với qui mô gấp vài chục lần so với nông hộ. Từ sản xuất tự cấp tự túc với độc canh cây lúa chuyển sang sản xuất nông nghiệp hàng hóa, đa dạng sản phẩm. Từ sản xuất nông nghiệp thủ công truyền thống tiến lên áp dụng khoa học kỹ thuật sản xuất nông nghiệp công nghệ cao. Nông sản hàng hóa sạch, an toàn của Hải Dương đã có xuất khẩu với khối lượng đáng kể, ngoài ra chuyển đi khắp các siêu thị, các chợ đầu mối của nhiều tỉnh, thành phố từ miền Bắc đến miền Trung. Ngay trong điều kiện với những khó khăn do dịch COVID-19 bùng phát, sản xuất nông nghiệp hàng hóa của Hải Dương cũng khôi phục và phát triển nhanh chóng, hiệu quả. Nhưng “cú sốc” của hiện tượng đứt gãy chuỗi cung ứng của sản xuất do ứ đọng không tiêu thụ được của đợt dịch trong tháng 2 và tháng 3

đầu năm 2021 là năm ngoài phương án “đề phòng rủi ro” của người sản xuất (ND và DN). Trong sản xuất nông nghiệp ở Việt Nam, mới tính đến rủi ro tồn thất bởi thiên tai do biến đổi khí hậu, dịch bệnh cây trồng vật nuôi, do thay đổi cơ chế chính sách, biến động của giá cả thị trường, ít có tình huống đứt gãy chuỗi cung ứng do dịch bệnh của xã hội gián tiếp gây ra.

Những vấn đề bất cập trong tổ chức sản xuất nông nghiệp hàng hóa ở Hải Dương đã bộc lộ rõ qua rủi ro của đợt dịch COVID -19 đầu năm 2021:

1) Đề án sản xuất nông nghiệp hàng hóa được thiết lập, nhưng ít đề cập đến thiết kế chuỗi cung ứng sản phẩm và xác định các rủi ro của sản xuất kinh doanh. Sản xuất nông nghiệp hàng hóa của các đại phương của tỉnh Hải Dương đã có các hộ sản xuất qui mô lớn nông hộ như gia trại, trang trại, tổ hợp tác; hợp tác xã, công ty có lập đề án và số lượng vốn đầu tư từ vài trăm triệu đồng đến hàng trăm tỷ đồng là rất lớn so với tài sản bình quân của một nông hộ có tiềm lực kinh tế khá. Nhưng nhìn chung các đề án còn rất sơ sài, chủ yếu là đưa ra phương hướng sản xuất, các chỉ tiêu về qui mô sản xuất; Dự kiến tổng số vốn đầu tư; khối lượng nông sản phẩm có thể sản xuất ra trong năm ... để có điều kiện làm thủ tục vay vốn. Nhưng có 2 nội dung rất cần thiết trong hoạt động sản xuất kinh doanh ở kinh tế thị trường và hội nhập lại chưa được thể hiện trong cả khâu thiết lập, phê duyệt cũng như quá trình thực hiện đề án, đó là *thiết lập chuỗi cung ứng sản phẩm và*

xác định các rủi ro có thể xảy ra và giải pháp khắc phục. Qua khảo sát thực tế thấy cơ quan quản lý Nhà nước cùng như các tổ chức chính trị xã hội (Hội ND; các đoàn thể...) chưa quan tâm công tác tuyên truyền, hướng dẫn các hộ nông dân, chủ gia trại, trang trại nâng cao nhận thức cả về sự cần thiết và nội dung cụ thể của xây dựng chuỗi cung ứng và biện pháp hạn chế, khắc phục các rủi ro trong sản xuất nông nghiệp hàng hóa.

2) *Hoạt động sản xuất nông nghiệp hàng hóa của nông hộ và doanh nghiệp ở địa bàn Hải Dương vẫn chủ yếu theo cơ chế thị trường tự phát, ít có các hợp đồng cung ứng được ký kết.* Qua khảo sát tại địa bàn huyện Gia Lộc, là một điển hình về phong trào phát triển sản xuất nông nghiệp hàng hóa của trang trại và nông hộ cho thấy có rất ít các liên kết và hợp đồng cung cấp vật tư, nguyên liệu đầu vào cũng như hợp đồng tiêu thụ sản phẩm đầu ra. Nếu có hợp đồng liên kết cũng ở dạng rất đơn giản, có khi chỉ là “hợp đồng miệng”, ấn định việc sẽ mua đầu vào (con giống, vật tư, trang thiết bị ...) ở một công ty hay đại lý nào đó; Sẽ hện bán sản phẩm cho đại lý hay thương lái nào đó. Ít có các cam kết về số lượng, chất lượng hoặc mức ổn định giá cả cũng như về thời gian, địa điểm giao hàng. Phần lớn (80 – 100 %) lượng vật tư đầu vào và nông sản hàng hóa sản xuất ra vẫn thường mua bán tự phát theo cơ chế thị trường tự do. Khi có dịch COVID -19 thì để dịch bệnh lây lan, bắt buộc phải áp dụng biện pháp phong tỏa (nội bắt xuất, ngoại bắt nhập) gây ra sự

đứt chuỗi cung ứng sản xuất. Giống cây con, vật tư thiết bị không thể đưa vào vùng có dịch, các nông sản hàng hóa đến kỳ thu hoạch cũng không đưa đi tiêu thụ được. Khi hết nguồn dự trữ vật tư nguyên liệu, sản xuất gặp khó khăn (không có đủ thức ăn, thuốc phòng chữa bệnh cho gia súc, gia cầm, thủy sản, năng suất, chất lượng giảm. Nông sản thu hoạch không tiêu thụ được phải đổ bỏ dẫn đến thất thu). Do không có hợp đồng cam kết phải cấp thức ăn chăn nuôi hay phân bón cho cây trồng hay phải tiêu thụ khối lượng bao nhiêu nông sản cho các điểm thu gom từ khi đầu vụ nên các doanh nghiệp này không phải lo lắng bàn bạc giải pháp tổ chức cung ứng và chia sẻ chi phí và lợi ích kinh tế giữa các tác nhân trong toàn chuỗi ngành hàng. Các giải pháp khắc phục như bố trí phương tiện vận tải đủ điều kiện (tẩy trùng phương tiện vận tải, xét nghiệm COVID cho lái xe...) để được phép vận chuyển vật tư vào và sản phẩm ra ngoài vùng dịch; Tổ chức trung chuyển vật tư và nông sản phẩm ở điểm giáp ranh vùng dịch với vùng an toàn; Tổ chức sơ chế bảo quản nông sản.v.v. Việc “giải cứu” nông sản hàng hóa ở vùng đang có dịch COVID – 19 vừa qua chỉ là giải pháp tình thế.

(3) *Nhận thức của các hộ sản xuất, chính quyền và lãnh đạo Hội nông dân cấp xã về sự cần thiết hình thành và nội dung hoạt động chuỗi cung ứng còn rất hạn chế.* Khoa Kinh tế - quản trị kinh doanh thuộc Đại học Thành Đông đã tổ chức một số đợt nghiên cứu khảo sát đánh giá tình hình tổ chức sản xuất nông sản hàng hóa ở địa bàn tỉnh Hải

Dương trong thời điểm từ tháng 9 đến tháng 11 năm 2020, (Thời điểm trước khi dịch COVID -19 chưa bùng phát rộng ở tỉnh Hải Dương). Khi tiếp cận, trao đổi với các chủ trang trại, gia trại và nông hộ cũng như một số cán bộ lãnh đạo các Hội Nông dân xã về vấn đề cần thiết hình thành chuỗi cung ứng hoạt động với cơ chế liên kết trong chuỗi giá trị ngành hàng nông sản thì nhận thấy sự nhận thức về vấn đề này của số đông nông dân còn có những hạn chế nhất định. Họ chưa hình dung được nguyên tắc liên kết trong vận hành hoạt động của một chuỗi cung ứng, cũng như cơ chế phân chia lợi ích trong chuỗi giá trị ngành hàng nông sản. Do vậy, khi phỏng vấn trực tiếp hỏi về xác định chuỗi cung ứng và các hợp đồng liên kết trong sản xuất và tiêu thụ nông sản thì không thấy có quan tâm tìm hiểu và sự hào hứng, tâm đắc, bàn luận, trao đổi sôi nổi của các hộ sản xuất nông nghiệp về vấn đề này. [6].

(4) *Hộ sản xuất nông nghiệp hàng hóa chưa xác định được các rủi ro và biện pháp xử lý:* Địa phương chưa thành lập Quỹ bảo hiểm sản xuất nông nghiệp để đề phòng khi bị rủi ro thất thu mất mùa thì sẽ có nguồn vốn từ bảo hiểm để đầu tư khôi phục sản xuất kinh doanh. Chưa có các hoạt động tuyên truyền vận động nên các hộ sản xuất nông nghiệp chưa hình dung được nội dung tham gia bảo hiểm cũng như lợi ích của đóng Quỹ bảo hiểm để chia sẻ các rủi ro trong sản xuất nông nghiệp.

(5) *Cơ cấu sản xuất nông nghiệp hàng hóa của hộ sản xuất còn có điểm chưa hợp lý để hạn chế các rủi ro.* Sản

xuất nông nghiệp hàng hóa của Hải Dương khá đa dạng về chủng loại sản phẩm rau, củ, quả, thực phẩm. Qua khảo sát thực tế nhận thấy có một đặc điểm tương đối rõ đó là đa số các cơ sở sản xuất (trang trại, gia trại, hộ nông dân) thường chọn sản xuất chỉ 1 đến 2 loại nông sản và mùa vụ sản xuất, thu hoạch cũng tương đối tập trung, không rải vụ. Theo ý kiến các chủ hộ sản xuất thì cách sản xuất chuyên môn hóa và tập trung như vậy sẽ thuận lợi trong việc mua sắm vật tư, máy móc, cây con giống, thuê khoán dịch vụ làm đất, vận chuyển và thu hoạch xuất bán sản phẩm. Tuy nhiên, lại không lường trước để giảm thiểu, thích ứng và đối phó với những rủi ro có thể xảy ra với sản xuất nông nghiệp. Trong rủi ro của đại dịch COVID-19 từ năm 2020 đến đầu năm 2021 vừa qua, khi có quyết định phong tỏa, hạn chế đi lại giữa các địa phương dẫn đến sự ngắt đoạn chuỗi cung ứng đầu vào cũng như ách tắc tiêu thụ sản phẩm đầu ra. Nếu các trang trại, gia trại và nông hộ đa dạng hóa đối tượng sản xuất nông nghiệp và nông sản phẩm; phân chia thời vụ sản xuất và thu hoạch thì có thể giảm bớt các khó khăn về các yếu tố đầu vào cũng như tiêu thụ sản phẩm. Kỳ vọng khó khăn bớt dần sẽ có thể có cơ hội giảm được tổn thất.

Từ các phân tích, đánh giá trên đây về thực trạng tổ chức sản xuất và thực tế diễn biến rủi ro và tổn thất của sản xuất nông nghiệp hàng hóa tại tỉnh Hải Dương trong quý I năm 2021 do dịch COVID -19, chúng tôi đề xuất các biện pháp hạn chế rủi ro đối với SXNN hàng hóa tại tỉnh Hải Dương như sau:

2. Một số giải pháp nhằm hạn chế rủi ro đối với SXNN tại Hải Dương

(1) Sản xuất đa dạng ngành hàng và chủng loại nông sản hàng hóa.

Khi xây dựng đề án (kế hoạch) sản xuất nông sản hàng hóa, chủ trang trại, gia trại, chủ nông hộ phải đánh giá được điều kiện và lợi thế về đất đai (qui mô diện tích và nông hóa thổ nhưỡng), thủy lợi, giao thông, các phương thức sản xuất nông nghiệp liền kề, điều kiện quản lý bảo vệ sản xuất và một vấn đề quan trọng là tình hình thị trường tiêu thụ để lựa chọn các đối tượng có thể sản xuất. Các đối tượng sản xuất cũng phải phù hợp với qui hoạch sản xuất của cộng đồng, của đề án nông thôn mới và của cơ quan quản lý chỉ đạo sản xuất nông nghiệp ở địa phương. Trên cơ sở đó, một cơ sở sản xuất nên chọn đa dạng (nhiều hơn 1) các đối tượng sản xuất trong cùng ngành hoặc trong 2, 3 ngành khác nhau (trồng trọt, chăn nuôi, thủy sản, dịch vụ nông nghiệp và thu mua, chế biến tiêu thụ nông sản hàng hóa). Trong từng đối tượng sản xuất và chủng loại nông sản sẽ phân chia qui mô sản xuất ra thành nhiều đợt trong phạm vi cho thời vụ sản xuất và thu hoạch cho phép. Đa dạng hóa sản xuất và loại sản phẩm theo đúng qui hoạch sẽ sử dụng được cơ sở hạ tầng kỹ thuật (hệ thống điện, thủy lợi, giao thông, kho vật tư và sản phẩm, thiết bị máy móc, phương tiện vận chuyển); lao động, nguồn vốn lưu động. Như vậy sẽ giảm thiểu được các loại rủi ro trong sản xuất nông nghiệp hàng hóa.

(2) Tăng cường đầu tư cơ giới hóa và áp dụng công nghệ cao trong SXNN (Công nghệ 4.0)

Cơ sở sản xuất tùy theo qui mô sản xuất và khả năng nguồn vốn đầu tư và lao động sử dụng để quyết định mua sắm các máy móc thiết bị cơ giới để thực hiện các khâu công việc như làm đất, bón phân, vun xới cây trồng, thu hoạch và vận chuyển vật tư, sản phẩm; Trong chăn nuôi có thể cơ giới hóa các khâu chế biến thức ăn, phân phối thức ăn, dọn vệ sinh chuồng trại, thu hoạch sản phẩm (thu trứng gia cầm) v.v. Trong nuôi thủy sản, cơ giới hóa việc bơm nước, sục khí, thu dọn rác thức ăn nuôi tôm, cá v.v. Cơ giới hóa đã tăng năng suất lao động, giảm chi phí sản xuất, kỹ thuật làm đất và bón phân đồng đều, đảm bảo thời vụ sản xuất. Cơ giới và tự động hóa khâu phân phối thức ăn trong chăn nuôi giảm đáng kể chi phí công lao động và hạn chế gia súc, gia cầm tiếp xúc nguồn bệnh dịch từ người.v.v. Nông nghiệp công nghệ cao trong cách mạng công nghệ 4.0 với nhiều hoạt động trong quá trình sản xuất được điều khiển tự động bằng kỹ thuật số như hệ thống tưới nước tự động, phun thuốc BVTV theo yêu cầu của qui trình kỹ thuật. Quản lý trang trại thông minh điều khiển tự động cung cấp thức ăn, nước uống cho gia súc, gia cầm theo các giờ qui định. Hệ thống nhà màng, nhà lưới, tưới nước phun sương, tưới nhỏ giọt v.v. vừa ngăn chặn sâu bệnh cây trồng, tiết kiệm nước tưới và đạt năng suất cao và chất lượng sản phẩm tốt, đáp ứng yêu cầu chế biến xuất khẩu. Cơ giới hóa, tự động hóa

trong sản xuất nông nghiệp công nghệ cao giảm thiểu được các rủi ro thiên tai, rủi ro thị trường.

(3) Đồng bộ các khâu trong sản xuất, bảo quản, chế biến, tiêu thụ

Trong một ngành hàng sản xuất nông sản, việc tổ chức đồng bộ từ các khâu sản xuất nông sản (cung cấp nguyên liệu để chế biến), thu gom bảo quản nông sản sau thu hoạch, đảm bảo chất lượng nguyên liệu chuyển sang khâu chế biến và tiêu thụ sẽ tạo thêm giá trị gia tăng, nâng cao hiệu quả kinh tế của toàn chuỗi ngành hàng. Trong thời điểm tháng 2 và tháng 3 năm 2021, khối lượng mặt hàng rau củ quả, thịt gia súc, gia cầm, thủy sản đến thời điểm thu hoạch nhưng không tiêu thụ ngay được, nếu có kho lạnh bảo quản thì số nông sản này có thể bảo quản để tiêu thụ sau. Như vậy sẽ giảm thiểu được tổn thất và hạn chế tác động của rủi ro thị trường. Đây cũng là một giải pháp để thích ứng và đối phó với rủi ro trong sản xuất nông nghiệp. Để có đồng bộ các khâu sản xuất, thu gom bảo quản, chế biến và tiêu thụ nông sản hàng hóa phải trên cơ sở xây dựng được chuỗi cung ứng sản xuất của ngành hàng. Với sự hình thành các liên kết, liên doanh sẽ phát triển chuỗi giá trị bền vững. Từ đó với sản xuất nông nghiệp sẽ được chia sẻ rủi ro, thích ứng với các rủi ro có thể xảy ra.

(4). Xây dựng các chuỗi cung ứng sản xuất của ngành hàng nông sản.

Các hoạt động của chuỗi cung ứng bắt đầu từ nhu cầu vật tư, dịch vụ trong quá trình sản xuất và kết thúc khi sản phẩm đã chuyển được đến tay người

tiêu dùng. Khi đã xác định được các ngành hàng và sản phẩm sẽ tham gia sản xuất thì từng trang trại, gia trại, nông hộ tiến hành lập các chuỗi cung ứng và thực hiện quản trị chuỗi cung ứng đó. Mỗi đơn vị kinh tế cần xây dựng hoạt động quản trị chuỗi cung ứng từ việc xác định sẽ mua các yếu tố đầu vào ở địa chỉ nào? Chúng loại, số lượng là bao nhiêu? Phải ký hợp đồng cung ứng hay mua theo nhu cầu tại thời điểm nào? Yếu tố đầu ra tiêu thụ từng loại sản phẩm cho đối tác nào? Phải ký hợp đồng số lượng, giá cả bao nhiêu? Trong khâu sản xuất thuê lao động ra sao? Các đối tác tham gia công đoạn nào (dịch vụ làm đất, phun thuốc, vận chuyển vật tư, sản phẩm.v.v.)? Các hợp đồng kinh tế trong chuỗi cung ứng càng cụ thể, càng chi tiết về trách nhiệm của các bên thì khả năng giảm thiểu rủi ro càng chắc chắn và có sự chia sẻ càng nhiều khi có rủi ro xảy ra trong sản xuất nông nghiệp.

(5). Tham gia chuỗi giá trị ngành hàng nông sản.

Các trang trại, gia trại, nông hộ tham gia chuỗi giá trị trên cơ sở là một tác nhân của từng chuỗi. Do vậy khi ký hợp đồng liên kết, liên doanh thì mỗi tác nhân sẽ cam kết đảm nhận những công đoạn cụ thể và có trách nhiệm thực hiện đạt hiệu quả để đem lại giá trị gia tăng nhiều nhất cho toàn chuỗi. Trên cơ sở đó, tác nhân tham gia cũng được phân phối lợi nhuận tỉ lệ tương xứng với sự đóng góp. Trong quá trình vận hành các hoạt động trong toàn chuỗi giá trị nông sản, mọi sự rủi ro xảy ra sẽ được sự hỗ trợ kịp thời của các tác nhân trong chuỗi để ứng phó, khắc

phục. Các thiệt hại từ rủi ro cũng sẽ được các tác nhân trong chuỗi cùng chia sẻ. Khi rủi ro do dịch COVID-19 gây ra với sản xuất nông nghiệp hàng hóa tại Hải Dương trong quý I năm 2021 đã làm ngắt đoạn từ việc cung ứng đầu vào đến ngưng trệ tiêu thụ sản phẩm đầu ra, nếu chuỗi giá trị nông sản hàng hóa đã hình thành và hoạt động trơn tru thì các tác nhân trong toàn chuỗi cả trong và ngoài địa bàn tỉnh Hải Dương đã cùng có trách nhiệm hỗ trợ, khắc phục (khai thác và vận chuyển các yếu tố đầu vào cung cấp cho cơ sở sản xuất, vận chuyển nông sản phẩm và tìm thị trường tiêu thụ...). Như vậy, chắc chắn sẽ có thể đối phó và giảm thiểu được tổn thất gây ra từ rủi ro.

(6). Tham gia Quỹ bảo hiểm sản xuất nông nghiệp

Bảo hiểm nông nghiệp hiện nay được coi là bộ đỡ vững chắc để tạo nền tảng đưa ngành nông nghiệp ngày càng tiệm cận hơn với sản xuất hàng hóa, qua đó tạo ra giá trị gia tăng cao hơn, đóng góp lớn và bền vững hơn vào tăng trưởng kinh tế. Mô hình sản xuất nông nghiệp hiện nay phổ biến là quy mô nhỏ, manh mún, cách thức sản xuất (nuôi, trồng) chưa thật sự bài bản, không tuân thủ theo quy trình chuẩn, thiếu các giải pháp phòng vệ và quản lý rủi ro khi có thiên tai dịch bệnh xảy ra. Do vậy, nếu quỹ Bảo hiểm nông nghiệp được Nhà nước hỗ trợ và Chính quyền các cấp tạo điều kiện sẽ có thể hoạt động đến các cơ sở. Trên cơ sở đó, các cấp, các ngành, đoàn thể và cơ quan truyền thông phối hợp tuyên truyền vận động để các trang trại, gia trại, nông hộ tham

gia Quỹ bảo hiểm sản xuất, sẽ là một giải pháp nhằm giảm thiểu, chia sẻ, thích ứng và đối phó với rủi ro của sản xuất nông nghiệp. Với phần đóng góp phí bảo hiểm sản xuất theo qui định, các cơ sở sản xuất đồng thời có được sự tham gia hướng dẫn và giám sát từ bộ máy hoạt động của Quỹ về việc thực hiện các biện pháp giảm thiểu rủi ro. Mặt khác, khi gặp rủi ro bất khả kháng gây tổn thất đến sản xuất thì nguồn kinh phí hỗ trợ của Quỹ BHNN theo mức qui định sẽ góp phần giải quyết về vốn đầu tư nhanh chóng tái phục hồi sản xuất.

IV. KẾT LUẬN VÀ KIẾN NGHỊ

Kết luận

Trong nền kinh tế thị trường ngày càng hội nhập sâu, rộng, sản xuất nông nghiệp hàng hóa của cả nước nói chung và tại Hải Dương nói riêng hiện nay dù là tự phát (chưa có liên kết) hay tự giác (có liên kết) vẫn thuộc trong một chuỗi cung ứng rất rộng gồm cả các tác nhân trong nước và quốc tế. Do vậy một số giải pháp nhằm hạn chế rủi ro đối với SXNN tại Hải Dương trong dịch Covid đã được đề xuất: (1) Sản xuất đa dạng ngành hàng và chủng loại nông sản hàng hóa; (2) Tăng cường đầu tư cơ giới hóa và áp dụng công nghệ cao trong SXNN; (3) Đồng bộ các khâu trong sản xuất, bảo quản, chế biến, tiêu thụ; (4). Xây dựng các chuỗi cung ứng sản xuất của ngành hàng nông sản; (5). Tham gia chuỗi giá trị ngành hàng nông sản và (6). Tham gia Quỹ bảo hiểm sản xuất nông nghiệp. Nếu thực hiện đầy đủ các giải pháp trên hy vọng sẽ hạn chế được nhiều rủi ro, tổn thất trong SXNN tại Hải Dương.

Kiến nghị

Đề có thể áp dụng thành công các giải pháp nhằm hạn chế, khắc phục các tổn thất bởi rủi ro trong sản xuất nông nghiệp hàng hóa tại tỉnh Hải Dương, xin nêu 3 kiến nghị:

1) Cơ quan quản lý Nhà nước các cấp cần khẩn trương nghiên cứu luật hóa bổ sung các vấn đề về qui định, qui chế trong hành chính, kỹ thuật cũng như sự cần thiết phối kết hợp trong quản lý ngăn chặn bệnh dịch và tạo điều kiện lưu thông vật tư hàng hóa và con người ở giữa các địa phương trong và ngoài vùng có dịch bệnh nguy hiểm. Đồng thời nhanh chóng ban hành các quy trình hướng dẫn các vấn đề liên quan đến sản xuất, thu hoạch, bao gói, áp dụng logistics trong vận chuyển nông, lâm thủy sản tươi sống bảo đảm an toàn phòng chống COVID-19 nói riêng và các dịch hại nói chung từ vùng dịch ra ngoài vùng khác.

2) Các cơ quan, ban ngành Đảng và Chính quyền, các đoàn thể Chính trị xã hội các cấp có chương trình hành động

cụ thể để cùng phối kết hợp tham gia việc truyền thông, tuyên truyền phổ biến và vận động, hướng dẫn các cơ sở sản xuất và người lao động nâng cao nhận thức và ý thức trách nhiệm trong vấn đề áp dụng các giải pháp kinh tế, kỹ thuật, xã hội để hạn chế, đối phó và thích ứng với các rủi ro của sản xuất nông nghiệp hàng hóa.

3) Cơ quan quản lý KH-CN các cấp tạo điều kiện và thu hút, khuyến khích các cơ quan khoa học như Trường đại học, cao đẳng, các doanh nghiệp, cơ sở sản xuất ở Trung ương và trong tỉnh sử dụng nguồn kinh phí từ ngân sách Nhà nước và tự có để thực hiện các đề tài khoa học theo hướng nghiên cứu, ứng dụng và chuyển giao các vấn đề áp dụng tiến bộ kỹ thuật, kỹ thuật số, nông nghiệp công nghệ cao; Thiết kế chuỗi cung ứng sản xuất của trang trại, gia trại và cơ sở sản xuất; Tư vấn, hỗ trợ các cơ sở sản xuất tham gia xây dựng và phát triển chuỗi giá trị nông sản hàng hóa .v.v.

TÀI LIỆU TRÍCH DẪN

- [1] https://agrinews.vn/rui-ro-nong-nghiep-va-chien-luoc-quan-tri/Binh_Luận).
- [2] Báo Lao động điện tử 21/02/2021, *Nông dân Hải Dương thiệt hại hàng trăm tỉ đồng vì nông sản ùn tắc* (<https://laodong.vn/thi-truong/nong-dan-hai-duong-thiet-hai-hang-tram-ti-dong-vi-nong-san-un-tac-882160.ldo>)
- [3] Bnews.vn, *Giải pháp giảm thiểu rủi ro cho sản xuất nông nghiệp*, (<https://bnews.vn/giai-phap-giam-thieu-rui-ro-cho-san-xuat-nong-nghiep/148033.html>)
- [4] Công điện 1300/CD-TTg ngày 24.9.2020 của Thủ tướng Chính phủ về phòng, chống dịch bệnh COVID-19.
- [5] Đại dịch COVID-19 https://vi.wikipedia.org/wiki/%C4%90%E1%BA%A1i_d%E1%BB%8Bch_-_COVID-19
- [6] Ngô Văn Hải và nhóm nghiên cứu (2020), Báo cáo kết quả thực hiện đề tài ” *Nghiên cứu giải pháp phát triển bền vững kinh tế trang trại, gia trại ở huyện Gia Lộc, tỉnh Hải Dương*”.
- [7] *Hải Dương xây dựng vùng sản xuất nông nghiệp phục vụ chế biến xuất khẩu*. BaoChinhphu.vn/Hoat-dong-dia-phuong/Hai-Duong-xay-dung-vung-san-xuat-nong-nghiep-phuc-vu-che-bien-xuat-khau/420754.vgp
- [8] Ngọc Khanh, *Mở rộng bảo hiểm, hoá giải rủi ro nông nghiệp*, (<https://tapchitaichinh.vn/nghien-cuu-trao-doi/mo-rong-bao-hiem-hoa-giai-rui-ro-nong-nghiep-133700.html>)
- [9] Mai Dung, *Nông dân Hải Dương thiệt hại hàng trăm tỉ đồng vì nông sản ùn tắc*.
- [10] Phương Liên-Phan Trang, *Nông sản Hải Dương: Nơi giải cứu, nơi buộc 'quay đầu'*, (<http://baochinhphu.vn/Thi-truong/Nong-san-Hai-Duong-Noi-giai-cuu-noi-buoc-quay-dau/423941.vgp>)
- [11] Quốc Vinh, *Thiệt hại về nông sản ở Hải Dương có thể lên tới 300-400 tỷ đồng*, (<https://nhandan.org.vn/tin-tuc-kinh-te/thiet-hai-ve-nong-san-o-hai-duong-co-the-len-toi-300-400-ty-dong-636205/>)
- [12] Vĩnh Quân, *Hải Dương thiệt hại nặng nề sau đại dịch Covid-19*, (<http://kinhthedoithi.vn/hai-duong-thiet-hai-nang-ne-sau-dai-dich-covid-19-411791.html>)